

Отже, «Ріка Лезарда» – це проголошення віри у сьогодення мартинікського народу, у мартинікську націю, на чому наголошується у «це вересень 1945 року». Але це оголошення народження виступає як проєкція, націлена на майбутнє. Майбутнє вимагає пізнання, що повинно супроводжуватись аналізом, позбавленим самолюбівання та поблажливості. Ця вимога висловлена у заклиці «розгляньмо наші рани, розгляньмо наші хвороби». І ми розуміємо, що у романах, які слідуватимуть за «Рікою Лезардою», Гліссан намагатиметься звернутись до аналізу мартинікської реальності.

Таким чином, проаналізувавши образні домінанти роману, ми відстежили, як розкривається авторська позиція, реалізується задум у художньому творі. Показано, що оповідач є дуже близьким до світу головних героїв роману. Він ніби знаходиться в колі зображених осіб і подій, перебуває в тій же емоційно-семантичній сфері, що й герої, сприйняття ним зовнішнього світу є близьким сприйняттю світу тим або іншим персонажем, а нерідко навіть зливається з ним. Образи Лезарди, Таеля, Матє є виразниками індивідуального світобачення автора і набувають ознак власного естетичного буття.

Література:

1. Никифорова И. Д. Литература франкоязычных стран: Мартиники, Гваделупы, Гвианы / И. Д. Никифорова // История литератур Латинской Америки в 5-ти кн. – М. : ИМЛИ РАН, 2004. – Кн. 4, ч. 1. – С. 380–483.
2. Condé M. Édouard Glissant, ou les Antilles repossédées / M. Condé // Édouard Glissant: de la pensée archipélique au Tout-Monde, colloque international de New York, décembre 1998.
3. Fonkoua R. Essai sur une mesure du monde au XXème siècle. Édouard Glissant / R. Fonkoua. – Paris : Honoré Champion, 2002. – 122 p.
4. Glissant É. La Lézarde / É. Glissant. – Paris : Gallimard, 1997. – 260 p.
5. Glissant É. Le Discours antillais / É. Glissant. – Paris : Gallimard, 1997. – 848 p.
6. Joubert J.-L. Édouard Glissant / J.-L. Joubert. – Paris : Association pour la diffusion de la pensée française, 2005. – 88p.
7. Suk J. Postcolonial Paradoxes in French Caribbean Writing. Césaire, Glissant, Condé / J. Suk. – New York : Oxford University Press Inc., 2003. – 208 p.

УДК 811.161.2'373.23:26-23

О. О. Решетняк,

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ

ЩОДО ПИТАННЯ СТАТУСУ БІБЛІЙНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В СУЧАСНОМУ УЗУСІ

У статті порушено проблему статусу біблійної картини світу в сучасному узусі; виокремлено підґрунтя розрізнення сакрального й профанного, що змодельовано в релігійній картині світу; зааналізовано біблійну парадигму установлених традиційних критеріїв філософського татунку; проілюстровано позицію щодо сакралізації біблійних текстів як основного засобу інформаційного збереження й «захисту» провідних концептів.

Ключові слова: Біблія, сакралізація, біблійна парадигма, релігійна картина світу, символема, біблізми.

ON THE ISSUE OF THE STATUS OF BIBLICAL WORLDVIEW IN MODERN USAGE

The problem of the status of biblical worldview in modern usage is raised in the article; the base of distinction of sacred and profane that modeled in the religious worldview is also emphasized; the author analyzes the biblical paradigm of the established traditional criteria of philosophical range; the position on sacralization of biblical texts is illustrated as the main means of information storage and «protection» of the leading concepts; it is proved that the formation of a significant number of cross-cutting symbols of the biblical worldview was completed at the text level of the Bible, which is the semantic core that generates new concepts and new texts, what expands and simultaneously organizes and codifies the biblicisms in a single orderly system so called linguistic worldview. Biblical symbol brings out the deeper meaning and it is often not identical with the nominative meaning, symboleme as a linguistic unit that actually determines symbol assigns the word associations that form the symbolical complex. They as special signs at the intersection of language and cultural realia correlate with cultural continuum, religious and language worldview. The biblical text contributed to the formation of Ukrainian mentality, including the concepts of love, conscience, truth, compassion, and etc.

Keywords: Bible, sacralization, biblical paradigm, religious worldview, symboleme, biblicism.

К ВОПРОСУ СТАТУСА БИБЛЕЙСКОЙ КАРТИНЫ МИРА В СОВРЕМЕННОМ УЗУСЕ

В статье затронута проблема статуса библейской картины мира в современном узусе; выделены основы разграничения сакрального и профанного, что смоделировано в религиозной картине мира; проанализировано библейскую парадигму установившихся традиционных критериев философского сорта; проиллюстрировано позицию по сакрализации библейских текстов как основного средства информационного хранения и «защиты» ведущих концептов.

Ключевые слова: Библия, сакрализация, библейская парадигма, религиозная картина мира, символема, библизмы.

Біблія за своїм впливом на загальнолюдську культуру посідає таке провідне місце, що жоден інший прецедентний текст не зможе зрівнятися з нею. Наявність усвідомлюваного чи неусвідомлюваного, безпосереднього чи опосередкованого впливу Святого Письма можна констатувати в усіх феноменах християнської культури, зокрема й українська мова, подібно до інших мов християнських народів, зазнала неабиякого його впливу. В історії духовної культури людства мова й релігія посідають чільне місце, вони є двома особливими формами світосприймання. Актуальність ідей О. Потєбні про мову як духовну сутність, як неповторний витвір етносу зумовлює вибір таких лінгвокультурологічних об'єктів наукового аналізу, які дозволяють простежити взаємозв'язок філологічних й енциклопедичних знань, виявити закономірності експлікації в мові, насамперед, у її лексико-семантичній системі, культурній концептосфері. Ізоморфізм мовних і культурних понять зумовлює необхідність системних наукових студій, об'єктом дослідження яких є аналіз метамови як форми народної культури, прагматичних параметрів як основи для формування мовної чи концептуальної картини світу. Теорію концептів нині активно запроваджують у лінгвістику такі мовознавці, як: С. Жаботинська, О. Кубрякова, Ж. Соколовська, М. Полюжин та ін. Біблійну фразеологію репрезентовано науковим доробком Г. Бурдіної, А. Коваль та ін. Слушні коментарі подають у наукових розвідках щодо сакралізації біблійних текстів П. Рікер, В. Лєпахін, А. Нямцу, В. Лаба та ін. Але аналіз статусу біблійної картини світу в сучасному узусі є недостатньо дослідженим в українському мовознавстві, що й зумовило актуальність запропонованої статті.

Метою статті є аналіз статусу біблійної картини світу в сучасному узусі. Сформульована мета зумовлює розв'язання таких завдань: 1) виокремити підґрунтя розрізнення сакрального й профанного, що змодельовано в релігійній картині світу;

2) аналізувати біблійну парадигму усталених традиційних критеріїв філософського гатунку; 3) проілюструвати позицію щодо сакралізації біблійних текстів як основного засобу інформаційного збереження й «захисту» провідних концептів.

Мовна й релігійна картина світу зумовили виникнення двох моделей семіотичної системи, де, як зазначає Н. Мечковська, саме мова є передумовою й універсальною формою існування інших форм суспільної свідомості, релігія – як універсальний зміст – історичним першоджерелом формування всієї подальшої суспільної свідомості [7, с. 4]. Дослідниця справедливо відзначає, що однією з функцій релігії є збереження певної інформації, універсальної для будь-якого соціуму, «заповітних смислів», які людина пізнає від Бога [7, с. 4]. Біблійна картина світу є складником життєдіяльності суспільства, вплив Книги Книг на менталітет етносу є значним і різноманітним.

Старозаповітні й новозаповітні тексти в біблійному дискурсі традиційно вважають вищою реалізацією Божественного Об'явлення, яке сприймають як волевиявлення трансцендентного Бога, а Його інформацію як абсолютний критерій поведінки й пізнання людства. «У своїх найкращих виявах християнське богослов'я завжди намагалося віднайти рівновагу між двома спорідненими біблійними істинами – божественною трансцендентністю та божественною іманентністю. По-перше, Бог трансцендентний щодо світу, Він самодостатній та існує незалежно від світу. Бог панує над всесвітом і приходить у наш світ ззовні... По-друге, Бог іманентний світу. Це означає, що Він завжди присутній у своєму створінні. Господь бере найактивнішу участь у процесах, що відбуваються у всесвіті та історії людства...» [4, с. 9]. Вирішення онтологічної проблеми взаємозв'язку трансцендентного й іманентного аспектів Бога й унаочнення її поняттєво-концептуального оприявлення має неабияке значення через потребу обґрунтування можливості пізнання Бога, участі людини в Його замислах. Віддаленість божественного й людського зникає завдяки Синові Божому, який з'єднав полярні світи: дочасний і вічний, обмежений та безмежний, людський і божественний.

З виникненням релігії пов'язують початок формування іншого різновиду світогляду, підґрунтям якого є розрізнення сакрального й профанного, що змодельовано в релігійній картині світу. Констатуємо наявність своєрідного балансування в просторі *sacrum – profanum* (лат.), відчуття постійного подолання в людському існуванні певної невидимої межі між цими двома взаємодоповнювальними категоріями буття. Священне є бінарною мирському. Людина усвідомлює священне, оскільки воно марковане як щось цілком відмінне від мирського. Священне й мирське – два способи буття людини у світі. Священне насичене буттям, воно є і реальністю, і вічністю, і силою. Сукупність значень поняття *sacer, sacrum* невіддільна від уявлень про конкретного носія надлюдської могутності й святості – Бога. Амбівалентну сутність сакрального яскраво репрезентовано в пророчому змісті Старого Заповіту, де священне поступово набуває вищої справедливості й істини, тобто стає святим, що згодом спричиняє ототожнення святості й моральної досконалості.

Біблія є тому символічним світом, що в ній фігурують небесні й земні створіння, які декларують усвідомлення вічної сутності Бога. У Писанні все символічне, і потрактування Книги Книг є одним з нагальних релігійних і мовних завдань індивіда. Символіка інтерпретує біблійні оповіді як такі, що мають, крім буквального, ще й інший фігуральний рівень референції поза подіями, експлікованими в текстах Святого Письма. Окремою формою такої інтерпретації є типологічне потрактування, за яким основні події Старого Заповіту є передвіщенням подій Нового. Свою позицію В. Лаба мотивує твердженням про те, що «прообразом зветься особа, річ або дійство у Старому Завіті, що проображує, тобто наперед означає і передсказує в Новому Завіті особи, установи, події Нового Завіту» [5, с. 20]. Дослідник прообрази поділяє на особові (Адам, Ной та ін.), речові (манна небесна, мідний вуж тощо), подієві (вихід з неволі, потоп, пасха тощо) [5, с. 20].

У текстах Старого Заповіту фіксуємо чимало пророчих картин – символічних і типологічних. Так, наприклад, апостол Павло в Посланні до римлян 5: 1-10 інтерпретує образ Адама як прообраз Христа, конкретизуючи таке розуміння в Першому посланні до коринтян: «*С тіло звичайне, є тіло духовне... Перша людина Адам став душею живою, а останній Адам – то дух оживляючий... Перша людина – з землі, земна, друга людина – з неба Господь*» (1 Кор. 15: 44-49). У цій типологічній паралелі зацентровано на основних ознаках двох осіб: вони обидва первістки в Божественному походженні й перші в новому порядку творіння. Як і Адам, Ісус є вінцем людства, з Ним асоціюють Новий Заповіт як з оновленням творінням, – але, на відміну від Адама, який приніс покарання і смерть, Ісус («останній Адам») – це прощення й життя. Такий елемент протиставлення наявний чи не в усіх прообразах. Книга Буття виокремлює основні персоналії Писання, що до кінця тексту Біблії набувають рис символів (Адам і Єва, Авель і Каїн, Авраам, Ісаак і Яків, Йосип, нащадки Сифа, Ноя, Лотових дочок та ін.).

Світ Біблії символізує усталені традиційні критерії філософського гатунку. Вони слугують своєрідним опертям для пошуку сутнісного, для втілення найзагальніших засад буття й свідомості людини. Залучення біблійної символіки є, власне, інтеграцією у вимір «наскрізного» часу замість тривіального, профанного щоденного буття. У періоди соціально-політичної нестабільності, принципового руйнування основних критеріїв суспільної свідомості біблійні персонажі завдяки своїй універсальності часто набувають ознак абсолютно етичних орієнтирів, зрозумілих та узвичаєних для основної частини суспільства [8, с. 24]. Наука знову послугується Біблією як традиційним носієм моральних максим. Книга Книг задекларувала людину як неоднозначну істоту, спроможну до пізнання добра і зла.

Ідея Об'явлення є домінантою християнського віровчення, тим концептуальним ядром, що сформувало конфігурацію семантичного поля бібліїзмів. У Біблії Об'явлення Творця, започатковане в Старому Заповіті, завершується в Новому й має багаторівневий вияв. Теологічно Біблія – це «велике послання Бога всьому людству, єдине й органічне» [3, с. 44]. За релігійними уявленнями, Вседержитель відкриває Себе світу завдяки усній традиції та за допомогою текстів, записаних пророками та апостолами, які й називають Святим Писанням. Підґрунтям релігійної картини світу є значущі для людства «заповітні смисли», так звані духовно-культурні концепти того чи того соціуму. У релігії їх потрактовують як «заповіти», які Бог відкрив людям. У біблійній картині світу формувалися певні особливі засоби захисту й збереження Божого Об'явлення. Усталеність форми й повторюваність біблійних висловів маніфестують беззаперечний авторитет Біблії, їхнє поширення й семантичну єдність під час ретрансляції в просторі й часі.

Основним засобом інформаційного збереження й «захисту» провідних концептів є сакралізація біблійних текстів, що створює феномен сприймання мовного знака. Формування значної кількості наскрізних символів біблійної картини світу завершилося на рівні тексту Святого Писання, яке є тим змістовим ядром, що формує нові поняття й нові тексти, чим розширює і водночас систематизує та кодифікує бібліїзми в єдину упорядковану систему – мовну картину світу. Біблійний текст посприяв формуванню українського менталітету, зокрема поняття: *любов, совість, правда, милосердя* тощо.

Значний вплив на культурний розвиток українського етносу мали словесні формули, символи та образи текстів Книги Книг. Біблійні символи окреслили семантичні перспективи багатьох одиниць слов'янської лексико-фразеологічної системи, зумовили формування нових переносних значень, збільшили кількість висловів і форм, що створили ідіоматичні комплекси. Біблійні символи є засобом декодування утаємничених значень і формування нових, переносних. Як уважає

В. Лепахін, слово символічне в таких вимірах: 1) символізм слова зумовлений символічністю імені: «Священне ім'я Боже – це найсвятіший словесний символ»; 2) символічним є Святе Письмо як Ім'я Боже, яке «розгорнулося»: «Слово Боже, як окремі книги, так і ціла Біблія, є богонатхненним символом, має символічну природу та безмежну глибину...» [6, с. 135].

Символізація – це один з найважливіших засобів усвідомлення дійсності. Пізнання буття відбувається завдяки символам. Власне біблійна історія є найбагатшим джерелом їх формування, завдяки якому Писання наповнює життя та історію всіх часів і народів. П. Рікер зазначає: «Оскільки символ наділений подвійним змістом, він підлягає подвійній інтерпретації: дедуктивній і реставраційній, яка відображає в ньому семантичну віртуальність, як заповітне, обітоване слово» [10, с. 98]. Біблійний символ, як культурний код минулого, набуває ознак сакральності. Мова з її унікальними семантичними площинами й спроможністю до високого рівня символізації є однією з найважливіших характеристик національної автентичності соціуму, для культури якого символ стає концептуально значущою одиницею. Знаки-символи мають неабияке значення в інтелектуальному пізнанні світу, зокрема біблійна символіка. Філософський енциклопедичний словник констатує один з основних різновидів інтерпретації профанних і сакральних текстів – аналогічну інтерпретацію, за якої біблійні події інтерпретують відповідно до прийдешнього життя як його прообразу [12, с. 114].

Подібними до прообразів є символи, В. Лаба зокрема зазначає, що прообрази мають в історії Об'явлення самостійну позицію, незалежно від майбутньої дійсності, а символи – незалежні, вони не потребують контексту, проте є штучно створеними й застосовуваними для яскравої й наочної репрезентації певного явища. Прообрази завжди співвідносні з подіями, маніфестованими новозавітною добою, символи переважно – з реальністю або минулим [5, с. 21].

Під час найменування динамічних символів Бога людина не залишається осторонь від сприймання. Їх усвідомлення відбувається на різних онтологічних рівнях, формуючи символічну ієрархію. Релігійні символи, на думку Є. Пилипенка, мають особливі ознаки, а саме: 1) ці символи виникли у власне релігійній культурі й мові; 2) використання символів тими, для кого вони стали засобом вираження самоінтерпретації та відповіддю на нагальні питання буття, закодовані в їхньому екзистенційному предикаменті; 3) це трансформація символічної семантики, якої вони набули під час інтерпретації основних подій, що є підґрунтям християнства [9, с. 328]. Особливий символізації піддано біблійні антропоніми й топоніми. На переконання П. Тіліха, божественним іменам притаманна певна таємниця, завдяки якій вони перевершують себе та стають символічними [11, с. 258]. Вочевидь, символічні імена Христа (*Добрий Пастир, Жива Вода, Світло Світу* тощо) сприяють пізнанню божественної природи Сина Божого й мети Його приходу на землю. Антропоніми Книги Книг є особливими, оскільки вже символізують певні властивості людини. Переважно всі біблійні імена можна вважати символами, вони мають переосмислене значення, трансформовані в асемантизований елемент і набувають «вторинного стану» імені-символу. Біблія репрезентує випадки, коли антропонім маркований певною семантикою, тобто виокремлено внутрішню форму імені. Аналіз біблійних антропонімів засвідчує, що звуковий аспект імені зумовлений змістом, значенням. Певна місія, історична подія, важливий життєвий епізод, сакральний досвід спілкування з Богом, умови чи обставини народження тощо детермінують семантику імені біблійного персонажа: «*І назвав Адам ім'я своєї жінці: Єва, бо вона була мати всього живого*» (1 М. 3: 20) – Єва (івр. תַּיִם חַוְוָה:h, суч. євр.: Хава, Chavvah – життя, жива [2, с. 12]. У Старому Заповіті всі імена семантизовані. Наприклад, прийнявши обіцяння від Бога, Аврам (великий чи сильний батько) отримує переінакшене ім'я – Авраам (батько багатьох) [1, с. 18], змінив Бог ім'я і його дружини із Сара (сварлива) на Сарра (господиня моя, господиня багатьох) [1, с. 624]. Біблійне ім'я не лише семантизоване, воно є маркером подальшої долі біблійного персонажа; зміна імені спричиняє зміну долі й місії.

Слова Святого Писання, і зокрема біблійними, є сакральними, оскільки тексти Біблії вважають Богонатхненими, тобто такими, що постулюють Його Божественне Слово. Саме тому їм притаманний могутній потенціал, підґрунтя якого є авторитет Творця. Біблійні слова проєктують ідеї святості, сакральності на всі складники релігійної картини світу, тому актуальним є дослідження причин їхньої інтенсифікованої вербалізації в мовній картині світу, їхнього функційного навантаження в мовному дискурсі, послуговування аргументованим, значущим потенціалом біблійних символів.

Отже, тексти Біблії насичені особливими мовновиражальними засобами, зокрема символами, що зумовлено її ідейно-концептуальним, світоглядним призначенням. Символи завдяки експресивно-оцінній семантиці сприяють окресленню кола ціннісних орієнтирів вірян, низки особливостей біблійної мовної картини світу.

Література:

1. Библиейская энциклопедия. – Репринтное издание. – М. : Терра, 1990. – 902 с.
2. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / переклад проф. Івана Огієнка. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2002. – 1375 с.
3. Верещагин Е. М. Из каких книг состоит Новый Завет / Е. М. Верещагин // Азия и Африка сегодня. – 1993. – № 8. – С. 40–45.
4. Гренц С. Богословие и богословы XX века [пер. с англ.] / С. Гренц, Р. Олсон. – Черкассы : Колоквиум, 2011. – 519 с.
5. Лаба В. Біблійна герменевтика / В. Лаба. – Рим : Видавництво УГКЦ, 1990. – 149 с.
6. Лепахін В. Ікона та іконічність / В. Лепахін. – Львів : Свічадо, 2001. – 288 с.
7. Мечковская Н. Б. Язык и религия : пособие для студентов гуманитарных вузов / Н. Б. Мечковская. – М. : Агентство «ФАИР», 1998. – 352 с.
8. Нямцу А. Євангельські мотиви у світовій літературі (теоретичні аспекти) / Анатолій Нямцу // Біблія і література : зб. наук. статей. – Чернівці : Рута, 2000. – Вип. 1. – С. 21–25.
9. Пилипенко Е. Святоотеческое богословие символа / Е. Пилипенко // Альфа и омега. – 2001. – № 2. – С. 328–349.
10. Рікер П. Метафора і символ / Поль Рікер ; пер. з англ. Г. Хомечко // Альманах Перекладацької Майстерні 2000–2001 : збірник. – Львів ; Дрогобич : Коло, 2002. – Т. 2, Кн. 2 : Наукові переклади. – С. 97–121.
11. Тиллих П. Систематическое богословие / Пауль Тиллих. – СПб. : Алетейя, 1998. – 488 с.
12. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.